

POSTANOWIENIE

Dnia 28 października 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Korzeniowski (przewodniczący)

SSN Leszek Bielecki

SSN Krzysztof Staryk (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania M.P.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Społecznych w dniu 28 października 2021 r.,

zażalenia odwołującej się na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 23 kwietnia 2021 r., sygn. akt III AUa [...]- WSCu [...],

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

W postanowieniu z dnia 23 kwietnia 2021 r., sygn. akt III AUa [...]- WSCu [...], Sąd Apelacyjny w [...] – w sprawie z wniosku M.P. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...] – odrzucił skargę kasacyjną wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 22 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa [...].

W uzasadnieniu postanowienia Sąd Apelacyjny wskazał, że wyrokiem z dnia 22 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa [...], Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację M.P. od wyroku Sądu Okręgowego w T. z dnia 27 września 2018 r., sygn. akt IV U [...], oddalającego odwołanie od decyzji organu rentowego z dnia 13 marca 2018 r. zobowiązującej wnioskodawczynię do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia w

kwocie 1.267,03 zł. Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego wnioskodawczyni zaskarżyła skargą kasacyjną.

Sąd Apelacyjny dokonując wstępnej kontroli dopuszczalności skargi kasacyjnej stwierdził, że jest ona niedopuszczalna oraz uznając, że przedmiotowa sprawa ma charakter majątkowy – żądanie odwołującej się zmierza do uchylenia nałożonego na nią zaskarżoną decyzją ZUS obowiązku zwrotu kwoty 1.267,03 zł jako nienależnie pobranego świadczenia. W takiej sytuacji o dopuszczalności skargi kasacyjnej decyduje wartość przedmiotu zaskarżenia, która musi stanowić kwotę co najmniej 10.000 zł (art. 398² § 1 k.p.c.). W sytuacji, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia w przedmiotowej sprawie stanowi kwota 1.267,03 zł to skarga kasacyjna jest niedopuszczalna i podlega odrzuceniu przy zastosowaniu art. 398⁶ § 2 k.p.c.

Powyższe postanowienie Sądu Apelacyjnego wnioskodawczyni zaskarżyła zażaleniem zarzucając naruszenie art. 398² § 1 i art. 398⁶ § 2 k.p.c. W ocenie skarżącej skarga dotyczy wstrzymania prawa do emerytury za miesiąc listopad 2017 r. zmarłemu świadczeniobiorcy, która przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia. Żaląca się wniosła o uchylenie zaskarżonego postanowienia.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398² § 1 k.p.c. skarga kasacyjna jest niedopuszczalna w sprawach o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia jest niższa niż pięćdziesiąt tysięcy złotych, a w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych - niższa niż dziesięć tysięcy złotych. Jednakże w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych skarga kasacyjna przysługuje niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia w sprawach o przyznanie i o wstrzymanie emerytury lub renty oraz o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego. Niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia skarga kasacyjna przysługuje także w sprawach o odszkodowanie z tytułu wyrządzenia szkody przez wydanie prawomocnego orzeczenia niezgodnego z prawem.

Przedmiotem sporu w sprawie objętej skargą kasacyjną był obowiązek

zwrotu nienależnie pobranej emerytury (w kwocie 1.267,03 zł) osoby zamieszkałej w USA, która zmarła przed dniem pobrania tego świadczenia przez jego pełnomocnika, ustanowionego do odbioru w Polsce emerytury oraz do reprezentowania mocodawcy we wszystkich sprawach emerytalnych. W postępowaniu sądowym skarżąca zarzucała, że emerytura była świadczeniem należnym za miesiąc, w którym nastąpiła śmierć świadczeniobiorcy.

Stosownie do art. 84 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (aktualnie jednolity tekst: Dz.U. z 2021 r., poz. 423) osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego. Za kwoty nienależnie pobranych świadczeń uważa się między innymi świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie prawa do świadczeń albo wstrzymanie ich wypłaty w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenie była pouczona o braku prawa do ich pobierania. W myśl art. 134 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 roku o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych przesłankami wstrzymania wypłaty świadczenia są okoliczności uzasadniające zawieszenie prawa do świadczeń lub ustanie tego prawa, natomiast ust. 2 pkt 2 określa, że wstrzymanie wypłaty świadczeń następuje poczynając od miesiąca, w którym została wydana decyzja o wstrzymaniu wypłaty w przypadkach, o których mowa w ust. 1 pkt 1-4, albo od następnego miesiąca, jeżeli wcześniejsze wstrzymanie wypłaty nie było możliwe. Art. 101 pkt 2 cytowanej ostatnio ustawy stanowi, że prawo do świadczeń ustaje ze śmiercią osoby uprawnionej.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2015 r., II UK 144/14, stwierdzono, że z mocy art. 101 pkt 2 ustawy emerytalnej z dniem śmierci świadczeniobiorcy ustaje jego prawo do emerytury lub renty. Prawo do dalszych świadczeń nie przechodzi zatem na inne osoby. Regulacja art. 101 pkt 2 ustawy koresponduje z przepisem art. 922 § 2 k.c., w myśl którego nie wchodzi w skład spadku prawa i obowiązki zmarłego ściśle związane z jego osobą. Natomiast wobec braku odmiennych uregulowań w ustawie emerytalnej, świadczenia przysługujące emerytowi (renciście) i zrealizowane za jego życia (np. w drodze

przelewu na rachunek bankowy świadczeniobiorcy) wchodzi w skład spadku po zmarłym i stosownie do art. 922 § 1 k.c. podlegają dziedziczeniu zgodnie z przepisami księgi czwartej Kodeksu cywilnego. Z kolei świadczenia przysługujące uprawnionemu i niezrealizowane do dnia jego śmierci są z mocy art. 922 § 2 k.c. wyłączone ze spadku, jako przechodzące na oznaczone osoby niezależnie od tego, czy są spadkobiercami. Art. 136 ustawy emerytalnej ustanawia bowiem odrębne od dziedziczenia następstwo prawne w tym zakresie, określając grono osób, którym przysługuje status następcy prawnego zmarłego emeryta lub rencisty. Są to osoby enumeratywnie wymienione w dyspozycji omawianej normy prawnej, a ich krąg nie jest tożsamy z kręgiem spadkobierców.

Można też wziąć pod uwagę, że pełnomocnictwo do odbioru emerytury, co do zasady, wygasa - zgodnie z art. 101 § 2 k.c. - z chwilą śmierci mocodawcy. Pobranie po tej dacie przez osobę upoważnioną świadczenia przysługującego ubezpieczonemu może być uznane za nienależnie pobrane w rozumieniu art. 138 ust. 3 w zw. z ust. 1 ustawy emerytalnej.

Z przedstawionych wyżej unormowań wynika, że prawo do emerytury ustaje z dniem śmierci emeryta. Pełnomocnicy uprawnieni do odbioru emerytury mają obowiązek niezwłocznego zawiadomienia o tym ZUS. Nie powinni pobierać świadczenia po zmarłej osobie, gdyż umocowanie do odbioru emerytury wygasa ze śmiercią mocodawcy, chyba że w pełnomocnictwie inaczej zastrzeżono. Śmierć emeryta stanowi podstawę do wstrzymania wypłaty emerytury, co powinien stwierdzić ZUS wydając decyzję o wstrzymaniu wypłaty emerytury. Ponieważ obowiązujące w spornym okresie przepisy nie regulowały tej kwestii, możliwa jest sugestia, że decyzja o wstrzymaniu wypłaty emerytury powinna być doręczona osobie zgłaszającej fakt śmierci emeryta, albo osobie zgłaszającej w ZUS wniosek o wypłatę zasiłku pogrzebowego lub osobie, która na podstawie art. 136 ust. 1 i 3 ustawy emerytalnej w okresie 12 miesięcy od dnia śmierci emeryta zgłosiła do organu rentowego roszczenie o wypłatę tego niezrealizowanego świadczenia.

W będącym przedmiotem zażalenia postanowieniu Sądu Apelacyjnego dokonano analizy dopuszczalności skargi kasacyjnej wyłącznie w przedmiocie roszczenia o zwrot nienależnie pobranego świadczenia.

Kwestia, czy wyrok Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 22 grudnia 2020 r.,

sygn. akt III AUa [...], obejmował także ewentualną decyzję ZUS dotyczącą wstrzymania wypłaty emerytury oraz czy taka decyzja została skutecznie zaskarżona, nie była analizowana w zaskarżonym postanowieniu – zwłaszcza w aspekcie, czy dotycząca wyłącznie jednostkowego okresu, immanentnie związanego z decyzją o zwrocie nienależnego świadczenia, uprawnia do wniesienia skargi kasacyjnej niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia.

W tym kontekście, w drodze analogii, zwrócić należy uwagę na postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2021 r., I UZ 20/20, Legalis nr 2587301, w którym stwierdzono, że gdy spór toczy się o wyłącznie wysokość emerytury przyznanej w decyzji o prawie do emerytury, a nie - o ustalenie prawa do tego świadczenia, skarga kasacyjna jest dopuszczalna tylko wówczas, gdy wartość przedmiotu zaskarżenia osiąga pułap wskazany w art. 398² § 1 zdanie pierwsze k.p.c.; z tego względu odczytywanie takiej sprawy jako sprawy o „przyznanie emerytury” jest ułomne.

W ocenie aktualnego składu Sądu Najwyższego, decyzja o wstrzymaniu wypłaty emerytury zmarłego emeryta może być skutecznie zaskarżona do sądu w przypadku, gdy odwołujący się kwestionuje zgon świadczeniobiorcy lub datę jego śmierci. Od wyroku dotyczącego takiej sytuacji może być wniesiona skarga kasacyjna niezależnie od wartości przedmiotu zaskarżenia. W przypadku natomiast, gdy decyzja o wstrzymaniu wypłaty emerytury na skutek zgonu świadczeniobiorcy nie została zakwestionowana, a odwołanie koncentruje się na sprawie podstaw faktycznych i prawnych żądania zwrotu nienależnie pobranej, zdaniem organu rentowego, emerytury, dopuszczalność wniesienia skargi kasacyjnej uzależniona jest – stosownie do art. 398² § 1 k.p.c. - od wartości nienależnie pobranego świadczenia, stwierdzonej w decyzji ZUS i wyroku sądu.

Z akt sprawy wynika, że skarżąca wniosła odwołanie wyłącznie od decyzji dotyczącej zwrotu nienależnie pobranej emerytury. Również komparycja wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 22 grudnia 2020 r., sygn. akt III AUa [...], a także jego uzasadnienie wskazują, że taki był przedmiot rozpoznania tego Sądu. Niewątpliwie emerytura za listopad 2017 r. miała wysokość mniejszą niż 10.000 zł, dlatego w tym zakresie skarga kasacyjna nie była dopuszczalna w myśl art. 398² k.p.c.

In casu skarżąca w zażaleniu nie podniosła i nie wykazała, że została wydana decyzja ZUS dotycząca wstrzymania wypłaty emerytury jej mocodawcy, a także, że skutecznie zaskarżyła taką decyzję ZUS – szczególnie przez kwestionowanie faktu zgonu świadczeniobiorcy lub daty jego śmierci. W tej sytuacji należało za zgodne z prawem uznać postanowienie Sądu Apelacyjnego odrzucające skargę kasacyjną wobec wartości przedmiotu zaskarżenia niższej od wymaganego limitu.

Mając powyższe na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ w związku z art. 394¹ § 3 k.p.c. orzekł jak w sentencji.

a.s.